

Revista Unicum
Escola Superior de
Conservació i Restauració
de Béns Culturals de
Catalunya

Directora: Lúcia Balust Claverol.
Consell de Redacció: Ana Galán Pérez, Miquel Mirambell Abancó i Mre Teresa Pastor.
Col·laboradors: M^{re} del Mar Cristina Chamorro, Núria de Toro Perpiñá, Gala Gómez Merino, Mariona Valeri Alfonso i Dolors Velasco Rodríguez.
Revisió de textos: Miquel Mirambell Abancó.

Disseny gràfic i maquetació: Verónica Ramírez Calise i Cecília Ramírez Calise.

Impressió: Novoprint.

Edició: ACARC (Associació Cultural en l'Àmbit de la Restauració i Conservació) de l'Escola Superior de Conservació i Restauració de Béns Culturals de Catalunya.

Administrador: Joaquim Camps Giral.

Director de l'ESCRBCC: Xavier Figueras Nogués.

Dipòsit legal: B-16094-2002.
ISSN: 1579-3613

Portada: Detall del teginat de l'església de Sant Miquel de Montblanc.

Fotografia: Gener Alcántara (ESCRBCC).

Unicum és una revista oberta a totes les opinions, però no necessàriament s'identifica amb les del seus col·laboradors. Si desitgeu col·laborar amb la revista, poseu-vos en contacte amb l'ESCRBCC.

c/ Aiguablava, 109-113
08033- Barcelona
Tf. 93 354 69 92

www.xtec.es/escrbcc
e-mail: escrbcc@centres.xtec.es

Unicum

~ N° 1 · Maig 2002 ~

SUMARI / SUMARIO

Editorial per XAVIER FIGUERAS NOGUÉS director de l'ESCRBCC.2

Història / Historia

- MIQUEL MIRAMBELL ABANCÓ: Del restaurador d'obres d'art al conservador-restaurador de béns culturals. Breu recorregut per la història de la professió / *Del restaurador de obras de arte al conservador-restaurador de bienes culturales. Breve recorrido por la historia de la profesión*6

Restauració / Restauración

- MONTSERRAT ARTIGAU, EDUARD PORTA: Diagnòstic de lesions i proposta d'intervenció del retaule de l'altar major de l'església del monestir de Poblet / *Diagnóstico de lesiones y propuesta de intervención del retablo del altar mayor de la iglesia del monasterio de Poblet*.12
- S. CANO, J.I. CLUSELLS, C. LACABE, Y.LANERO, LL. SEGURA: Restauració del retaule de sant Bernat i sant Bernabé de l'església de Santa Maria de Montblanc / *Restauración del retablo de san Bernardo y san Bernabé de la iglesia de Santa María de Montblanc*.20
- LÚCIA BALUST CLAVEROL: Descoberta de pintures murals romàniques a l'església d'Abella de la Conca / *Descubrimiento de pinturas murales románicas en la iglesia de Abella de la Conca*.26
- JOAN FUGUET SANS, ALUMNES DE 3ER DE RESTAURACIÓ DE PINTURA DE L'ESCRBCC: El teginat de l'església de Sant Miquel de Montblanc / *La armadura de la iglesia de Sant Miquel de Montblanc*.32

Pedagogia / Pedagogía

- M. ÀNGELS BALLIU BADIA: El castell-monestir de Sant Miquel d'Escornalbou / *El castillo-monasterio de Sant Miquel de Escornalbou*.40

Materials / Materiales

- S. CANO, J.I. CLUSELLS, C. LACABE, Y.LANERO, LL. SEGURA: Utilització de l'alginat com a material de reproducció en la restauració del retaule de Sant Bernat i Sant Bernabé de l'església de Santa Maria de Montblanc / *Utilización del alginato como material de reproducción en la restauración del retablo de San Bernardo y San Bernabé de la iglesia de Santa María de Montblanc*.46

Museologia / Museología

- ANA GALÁN, Mre TERESA PASTOR: Entrevista amb Malén Gual, conservadora del Museu Picasso de Barcelona / *Entrevista con Malén Gual, conservadora del Museo Picasso de Barcelona*.50

Recerca / Investigación

- MÀRIUS VENDRELL-SAZ; GRUP PATRIMONI-UB: Desenvolupament i evolució de pàtines sobre monuments de pedra a la conca mediterrània / *Desarrollo y evolución de pátinas sobre monumentos de piedra en la cuenca mediterránea*.56

Notícies / Noticias

- La consellera d'Ensenyament presideix l'acte de presentació de les restauracions efectuades a Montblanc per l'ESCRBCC / *La consellera de Enseñamiento preside el acto de presentación de las restauraciones efectuadas en Montblanc por la ESCRBCC*.66

Abstracts per PAULINA LOBATÓN GARRATT.70

Claustre de professors i alumnes. Curs 2001-02 / Claustro de profesores y alumnos. Curso 2001-0272

Gràcies a la iniciativa d'un grup d'alumnes i professorat de l'ESCRBCC durant el mes de maig de 2001 va sortir a la llum el número 0 de la revista *Unicum*. Aquest número volia ser la proposta a una possible publicació periòdica que actués com una porta oberta i punt de confluència d'experiències, teories i recerques en el camp de la restauració i la seva didàctica, portades a terme pel professorat, alumnes i ex-alumnes de l'Escola. Amb la vocació, alhora, d'esdevenir un espai receptiu a la participació externa.

El mot llatí "unicum", que es va escollir com a nom, l'emprà Cesare Brandi en la seva *Teoria de la restauració* per expressar la "singularitat irrepetible" de cada obra d'art. En el cas de la revista volia ser una declaració d'intencions, tant pel caràcter particular que es volia donar a la publicació com per l'actitud ideal que l'Escola vol inculcar als futurs professionals de la restauració davant l'obra a intervenir: en cada procés s'ha d'actuar de forma particularitzada i atenent sempre a la pròpia singularitat.

A l'editorial del número 0 desitjàrem que l'entusiasme de l'equip que va fer possible el projecte fos encomanadís i arrossegés la participació de tota la comunitat escolar. La resposta no s'ha fet esperar i aquest entusiasme s'ha escampat per tota l'Escola, aportant treball i col·laboracions i fent possible l'elaboració i publicació del número 1.

La revista segueix l'estructura inicial, però ampliant-ne el nombre de pàgines i articles. Aquests s'han agrupat en seccions de temàtica relacionada amb les matèries que abasten els diversos camps de la conservació i restauració o que incideixen de manera molt directa en la formació multidisciplinària que la professió requereix. També s'inclou una secció de notícies que vol informar d'aquells fets o actes rellevants esdevinguts o relacionats amb el propi centre.

A la secció d'història hi trobarem un breu recorregut per aquesta professió i l'evolució del perfil del restaurador, sempre condicionat als valors que cada època ha dotat als béns culturals.

És obvi que per la pròpia identitat de la revista hi destaquí l'espai destinat a la restauració. En aquesta ocasió hi figuren quatre articles: dos es refereixen a aquelles intervencions realitzades per ex-alumnes i alumnes de l'Escola que, amb la direcció i col·laboració del professorat, s'han portat a terme a la vila ducal de Montblanc com a activitats extraordinàries durant el mesos d'estiu. Els altres dos articles tracten de dues intervencions singulars realitzades per professors de l'Escola en l'exercici de la seva professió, per encàrrec del Servei de Restauració de Béns Mobles de la Generalitat de Catalunya.

Al primer, una professora de la nostra Escola, juntament amb el destacat químic i conservador de museus Eduard Porta, analitzen i fan l'estudi complet de l'estat de conservació del retaule de l'altar major de l'església de Santa Maria de Poblet, i presenten una proposta de restauració. L'altre article tracta de la descoberta d'unes pintures murals dels segles XI i XIII a partir d'unes tasques de prospecció. La pròpia autora de l'escrit va portar a terme aquesta intervenció, en la qual també hi va participar una alumna de l'Escola.

A l'apartat de pedagogia s'exposa un procés global d'intervenció en els propis tallers de l'Escola. Es tracta d'una actuació multidisciplinària portada a terme en un conjunt d'obres que provenen d'una mateixa ubicació.

A la secció de materials, com a procediments i tècniques aplicades a la restauració, un grup d'alumnes presenten a partir de la seva pròpia experiència un procediment de reproducció de petits objectes o fragments sense malmetre l'original.

A les pàgines dedicades a la museologia, dues alumnes entrevisten la conservadora del Museu Picasso de Barcelona. A través d'aquesta entrevista podrem conèixer l'origen, el desenvolupament i les funcions del departament de conservació del museu.

En aquesta breu presentació de continguts es pot observar que l'autoria de la major part d'articles pertanyen a professorat, alumnes i ex-alumnes de la pròpia Escola. Aquesta col·laboració no és casual sinó que forma part de la línia que es vol donar a la publicació. *Unicum*, com a mitjà de difusió de l'ESCRBCC, vol ser, per al professorat un espai de divulgació i aportació en les vessants didàctiques, científiques i professionals, i per a l'alumnat i ex-alumnat un punt d'encontre, un intercanvi d'experiències i al mateix temps una plataforma de projecció professional.

La revista també vol ser un òrgan obert a aquelles col·laboracions exteriors que aportin novetats en l'àmbit de la conservació i la restauració. Així doncs, en cada número dedicarem un espai extraordinari a aquest tipus de col·laboracions. En aquesta ocasió, a la secció de recerca, presentem un estudi relacionat amb les patines sobre monuments de pedra a la conca mediterrània, fruit de la recerca del Grup Patrimoni-UB de la Facultat de Geologia de la Universitat de Barcelona.

Com a resum d'intencions, la revista de l'ESCRBCC vol sumar-se a totes aquelles publicacions, iniciatives i aportacions que tenen com a objectiu ajudar a augmentar la qualitat en la formació dels conservadors-restauradors, dignificar la professió i fomentar la conservació del patrimoni, tot conscienciant la societat, però en especial els organismes públics que hi tenen la responsabilitat més directa.

Amb aquest últim paràgraf una mica solemne podríem tancar aquest editorial, però les intencions no ho són tot i aprofitarem per reflexionar sobre la situació actual.

En aquests moments una gran bellugadissa activa el món de la restauració, desperta la curiositat i l'interès de molts sectors i proporciona una gran quantitat d'opcions de formació, participació i informació dirigida a estudiants i professionals. Prolifereixen escoles privades i institucions que ofereixen cursos i màsters de restauració, així com associacions professionals que dinamitzen el sector, se celebren congressos, col·loquis i seminaris que donen origen a moltes publicacions.

Constantment es fa palesa la gran responsabilitat d'una professió que implica actuar de forma directa sobre objectes insubstituïbles i de gran valor i en la qual es requereix una formació d'alt nivell acadèmic, on no pot faltar la investigació. Així, en la major part dels països de la Unió Europea, els nivells formatius tenen el reconeixement acadèmic de llicenciatura universitària o equivalent.

Però tot això contrasta amb situacions que en aquests moments trobem a l'estat espanyol, que afecten directament a les Escoles Superiors de Conservació i Restauració de Béns Culturals en dos aspectes: l'un fa referència al règim on es mouen les Escoles i l'altre a la titulació acadèmica que s'obté.

Pel que fa al primer aspecte, aquestes escoles han de desenvolupar uns ensenyaments de nivell equivalent a un títol universitari, mentre depenen dels departaments d'ensenyament de les respectives comunitats autònomes, però en un règim d'ensenyaments secundaris on les normatives i criteris, en molts aspectes, no preveuen el que s'estableix en el marc universitari per als ensenyaments superiors i la investigació, i així poder garantir-ne l'especificitat.

Quant a la titulació actual de conservadors i restauradors, equivalent a tots els efectes a la diplomatura universitària, tal com hem dit anteriorment, la majoria de països de la Unió Europea contempen els estudis de conservació i restauració en el nivell de llicenciat o equivalent.

Existeixen, doncs, en el nostre país, moltes raons que fan necessari l'augment de la titulació d'aquests ensenyaments. Entre aquestes, l'augment queda justificat per la formació que requereix la professió i per les pròpies recomanacions de l'European Confederation of Conservator-Restorers Organizations (ECCO), i plenament corroborat en el Document de Pavia elaborat per especialistes del sector de la Unió Europea. A més, també cal destacar la pròpia característica de lliure trànsit acadèmic i professional entre els països membres, que comportarà a curt termini l'homologació en els nivells d'estudis.

Davant aquesta contradicció, i mitjançant l'Associació Espanyola de Centres Superiors d'Ensenyaments Artístics, s'estan portant a terme totes les gestions possibles per tal que el Ministeri d'Educació i Cultura doni una solució ràpida a aquestes necessitats:

- que s'aprovi una llei que reguli l'organització dels Centres Superiors d'Ensenyaments Artístics, tenint en compte un règim específic amb les característiques dels ensenyaments universitaris.
- que s'augmenti l'actual titulació de conservador i restaurador en béns culturals a un nivell equivalent a la llicenciatura universitària.

Esperem que el bon criteri farà agilitzar aquestes dues solucions, perquè estem plenament convençuts que en un termini més o menys breu l'evidència les haurà de fer realitat.

Xavier Figueras Nogués
Director de l'ESCRBCC